

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของสารสนเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสารสนเทศในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีการเพิ่มขึ้นในอัตรายกกำลัง (Subramanyam, 1979) ยากแก่การจัดการและการเข้าถึง สารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีการผลิตออกมาอย่างมากมายนั้น ทำให้บรรณารักษ์ ผู้ใช้ห้องสมุด และบุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงหันไปหาเทคโนโลยีสมัยใหม่นั้นก็คือ คอมพิวเตอร์ (จิรวรรณ ภักดีบุตร, 2524) เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานจัดการสารสนเทศให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้ใช้บริการได้รับความสะดวกและความรวดเร็ว

การนำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในงานด้านต่าง ๆ ของห้องสมุด ไม่ว่าจะเป็นการจัดหาหนังสือ การจัดทำบัตรรายการ และการให้บริการทั้งช่วยการค้นคว้า และรวมถึงการติดตามการให้อืมหนังสือนั้น ผลจากการนำคอมพิวเตอร์มาดำเนินงานดังกล่าว ช่วยทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้ง่าย และสะดวกรวดเร็ว นอกจากนั้นยังทำให้เกิดมีระบบฐานข้อมูลบรรณานุกรมที่จัดเก็บในคอมพิวเตอร์ (มนู อรดีศลเชษฐ์, 2532) ซึ่งห้องสมุดจะนำเอาฐานข้อมูลที่จัดทำขึ้นนี้ ออกให้บริการแก่ผู้ใช้ในรูปของบริการฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์

ฐานข้อมูลบรรณานุกรมที่มีให้บริการในปัจจุบันแบ่งออกได้กว้าง ๆ เป็น 3 ประเภท คือ บริการฐานข้อมูลทรัพยากรห้องสมุดที่ห้องสมุดจัดทำขึ้นเอง บริการฐานข้อมูลสำเร็จรูปแบบซีดี-รอม และ บริการฐานข้อมูลแบบออนไลน์ (อภิสิทธิ์ ประกอบผล, 2534) บริการฐานข้อมูลเหล่านี้มีการให้บริการใน 2 ลักษณะ คือ ให้บริการสืบค้นฐานข้อมูลโดยบรรณารักษ์ และให้บริการสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตัวของผู้ใช้บริการเอง โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ใช้บริการมีอิสระในการสืบค้นฐานข้อมูล ซึ่งจะทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้ดีที่สุด การให้บริการสืบค้นฐานข้อมูลในลักษณะที่สองนี้ ยังเป็นสิ่งใหม่สำหรับผู้ใช้บริการในประเทศไทย

ฐานข้อมูลที่ห้องสมุดจัดทำขึ้นเองนั้น เป็นบริการใหม่ที่ห้องสมุดนำออกให้บริการและยังได้เปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้สืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองอีกด้วย ห้องสมุดจึงมีความจำเป็นจะต้องทำการวิเคราะห์การสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองของผู้ใช้บริการในด้านต่าง ๆ เพื่อจะทำให้ห้องสมุดได้ทราบถึงสภาพการสืบค้นฐานข้อมูลของผู้ใช้บริการว่าจะมีสภาพอย่างไร ผู้ใช้บริการมีปัญหาในการสืบค้นหรือไม่ ดังจะเห็นได้จากการวิจัยการสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ของผู้ใช้บริการที่มีปรากฏในหลายลักษณะ ทั้งในด้านทัศนคติ ความพึงพอใจ ปัญหา และปัจจัยที่มีผลต่อการสืบค้นข้อมูล

สำหรับในประเทศไทย เมื่อมีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในงานด้านต่าง ๆ ของห้องสมุดแล้วนั้น ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของไทยได้เริ่มให้บริการสืบค้นฐานข้อมูลแบบออนไลน์จากต่างประเทศตั้งแต่ปี 2528 (อภิสิทธิ์ ประกอบผล, 2534: 39) และหลังจากนั้นห้องสมุดก็ได้พัฒนาฐานข้อมูลของตนเองขึ้น เพื่อจัดเก็บและสืบค้นข้อมูลรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ต่อจากนั้นในปี 2530 เป็นต้นมา ห้องสมุดหลาย ๆ แห่งได้นำฐานข้อมูลที่สร้างขึ้นออกให้บริการและเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้สืบค้นข้อมูลที่ตนเองต้องการได้ด้วยตนเอง

ฐานข้อมูลที่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของไทยสร้างขึ้นและนำออกให้ผู้ใช้ได้สืบค้นข้อมูลด้วยตนเองนั้น ประกอบไปด้วยฐานข้อมูลรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด โดยมีห้องสมุด 24 แห่ง ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 8 แห่ง ที่ให้บริการสืบค้นฐานข้อมูลดังกล่าวด้วยตนเอง คือ ห้องสมุดในเครือข่ายสารสนเทศห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยขอนแก่น สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักหอสมุด และ ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ฝ่ายหอสมุดคณบดีหญิงหลง อรรถกระวีสุนทร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธนบุรี สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และ ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (ดูภาคผนวก ข) ฐานข้อมูลเฉพาะวิชา และฐานข้อมูลที่ให้รายละเอียดของสารสนเทศ มีห้องสมุด 1 แห่งที่ให้บริการ คือ สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (ดูภาคผนวก ข)

กรณีการ ลินพิศาล และจารุพร หงส์ศรีวัฒน์ (2536) ศึกษาผลกระทบของระบบ OPAC ต่อผู้ใช้บริการสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า ผู้ใช้ใช้คอมพิวเตอร์ในการค้นหาหนังสือ เนื่องจากรวดเร็วกว่าการค้นหาด้วยมือจากตู้บัตรรายการ และปัญหาที่พบในการค้นหาหนังสือจากคอมพิวเตอร์ คือ เครื่องเทอร์มินัล มีจำนวนจำกัด

การให้บริการฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ในห้องสมุดของประเทศไทยนั้น คณะกรรมการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาดูการให้บริการฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ในห้องสมุด พบว่า ผู้ใช้ใช้บริการฐานข้อมูลเพียงร้อยละ 0.12 ของการใช้บริการห้องสมุดประเภทอื่น ๆ (อภิสิทธิ์ ประกอบผล, 2534: 43) ซึ่งปริมาณการใช้จำนวนน้อยนี้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุนของห้องสมุดเป็นอย่างยิ่ง การให้บริการฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์จำนวนน้อย และ สภาพปัญหาต่าง ๆ ของผู้ใช้บริการ เป็นสิ่งที่ห้องสมุดควรคำนึงถึงและควรที่จะจัดบริการช่วยให้การสืบค้นฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ของผู้ใช้บริการมีประสิทธิภาพและมีการสืบค้นมากขึ้น

การสืบค้นฐานข้อมูลที่ห้องสมุดจัดทำขึ้นเองด้วยตัวของผู้ใช้บริการเองนั้น กล่าวได้ว่ายังเป็นสิ่งใหม่สำหรับผู้ใช้บริการ จึงควรมีการศึกษาถึงสภาพการสืบค้นฐานข้อมูลโดยผู้ใช้บริการว่ามีสภาพอย่างไร ผู้ใช้บริการมีปัญหาในการสืบค้นฐานข้อมูลหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้นำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงระบบการจัดการฐานข้อมูลให้สามารถสนองต่อความต้องการในการสืบค้นข้อมูลของผู้ใช้บริการ นอกจากนั้นการวิเคราะห์การสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองของผู้ใช้บริการจะทำให้ห้องสมุดสามารถจัดบริการช่วยให้การสืบค้นฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ของผู้ใช้บริการมีประสิทธิภาพและมีการสืบค้นมากยิ่งขึ้น อันจะทำให้การลงทุนของห้องสมุดในการพัฒนาฐานข้อมูลที่ห้องสมุดจัดทำขึ้นเองเป็นไปอย่างคุ้มค่า

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา

1. การสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองในห้องสมุดของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในด้านวัตถุประสงค์ ความถี่ในการสืบค้น สาเหตุ กลวิธีในการสืบค้น ประโยชน์ที่ได้รับ และปัญหาในการสืบค้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชาที่เรียน ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการใช้คอมพิวเตอร์ของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยต่อการสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองในห้องสมุด

สมมติฐานของการวิจัย

การสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองในห้องสมุดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์กับสาขาวิชาที่เรียน ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการใช้คอมพิวเตอร์ อย่างมีนัยสำคัญ

ตัวแปรของการวิจัย

- ตัวแปรต้น

1. นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ
 - 1.1 สาขาวิชาที่เรียน
 - 1.2 ระดับการศึกษา
 - 1.3 ประสบการณ์ในการใช้คอมพิวเตอร์

- ตัวแปรตาม

1. การสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองในห้องสมุด
 - ✓ 1.1 วัตถุประสงค์ในการสืบค้น
 - ✓ 1.2 ความถี่ในการสืบค้น
 - ✓ 1.3 สาเหตุในการสืบค้น
 - ✓ 1.4 กลวิธีในการสืบค้น
 - ✓ 1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ
 - ✓ 1.6 ปัญหาในการสืบค้น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการสืบค้นฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ห้องสมุดจัดทำขึ้นเองในห้องสมุดกลาง ห้องสมุดวิทยาเขต หรือห้องสมุดคณะ โดยมุ่งทำการศึกษาการสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองของผู้ใช้บริการในห้องสมุดกลางของสถาบันอุดมศึกษาเป็นหลัก และหากสถาบันใดที่ห้องสมุดกลางไม่มีบริการสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเอง ก็จะศึกษาการสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองของผู้ใช้บริการที่มีในห้องสมุดวิทยาเขตและห้องสมุดคณะด้วย ซึ่งทำการศึกษาในห้องสมุด 9 แห่ง ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 8 แห่ง ดังนี้

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - 1.1 หอสมุดกลาง
2. มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 - 2.1 หอสมุดกลาง
3. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 - 3.1 สำนักหอสมุด
4. มหาวิทยาลัยมหิดล
 - 4.1 สำนักหอสมุด
 - 4.2 ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์
5. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 - 5.1 ฝ่ายหอสมุดคุณหญิงหลง อรรถกระวีสุนทร
6. มหาวิทยาลัยนเรศวร
 - 6.1 สำนักหอสมุด
7. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
 - 7.1 สำนักบรรณสารการพัฒนา
8. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 - 8.1 ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนิสิตนักศึกษามีจำนวนทั้งหมด 68,180 คน และจากจำนวนประชากรดังกล่าวผู้วิจัยทำการเลือกโดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) ร้อยละ 0.5 ของนักศึกษาทั้ง 8 สถาบัน ได้กลุ่มตัวอย่าง 373 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดย

1. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา บทความงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การสืบค้นฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ในห้องสมุด ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบค้นฐานข้อมูลในห้องสมุด เพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานการวิจัยและสร้างแบบสอบถาม

2. ศึกษาสภาพความเป็นจริงของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของไทยจากเอกสาร ตำรา บทความต่าง ๆ และสัมภาษณ์บรรณารักษ์เพื่อใช้เป็นแนวสร้างแบบสอบถาม

3. สร้างแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลการสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองในห้องสมุด

นำแบบสอบถามไปทดสอบความน่าเชื่อถือ กับนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น (ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง) จำนวน 60 คน ประกอบด้วย นักศึกษาที่กำลังศึกษาในสาขาวิชาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 30 คน และ นักศึกษาที่กำลังศึกษาในสาขาวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ จำนวน 30 คน นำผลที่ได้จากการทดสอบมาปรับปรุงแบบสอบถามให้เหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แจกแก่นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองสำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ และขอความอนุเคราะห์ให้บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ที่ดูแลบริการสืบค้นฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ในห้องสมุดเป็นผู้ส่ง และรับแบบสอบถามคืน สำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค การเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ส่งแบบสอบถามให้นักศึกษาที่กำลังใช้บริการ ภายในเวลา 3 เดือน ในหนึ่งภาคการศึกษา

5. การวิเคราะห์และประมวลผล วิเคราะห์และประมวลผลค่าสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับวิเคราะห์สถิติทางสังคมศาสตร์ SPSS/PC⁺ (Statistical Packages for the Social Sciences for Personal Computer) ด้วยการหาค่าร้อยละ และทดสอบค่าไค-สแควร์

6. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

7. รายงานผลการวิจัย อภิปรายผล และเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบสภาพการสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อจะได้จัดการอบรมให้มีการสืบค้นฐานข้อมูลในห้องสมุดด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้การใช้บริการสืบค้นฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ในห้องสมุดเป็นไปอย่างคุ้มค่า

2. ทราบความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชาที่เรียน ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการใช้คอมพิวเตอร์ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ต่อการสืบค้นฐานข้อมูลด้วยตนเองในห้องสมุด เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงระบบและการให้บริการฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ให้สนองตอบต่อการใช้ของผู้ใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย